

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ФІЛОЛОГІЇ

**СУЧАСНИЙ
МАСОВОКОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР:
ІСТОРІЯ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ**

МАТЕРІАЛИ

**науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих науковців**

Суми, 26–27 травня 2022 р.

УДК 007 : 304 : 070

Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи: матеріали науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (Суми, 26–27 травня 2022 року) / уклад. : І. Р. Жиленко, В. О. Садівничий. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 118 с.

До збірки увійшли наукові матеріали молодих науковців, аспірантів кафедри журналістики та філології СумДУ та інших ЗВО України, а також студентів спеціальностей «Журналістика», «Реклама і зв'язки з громадськістю». Дослідження пов'язані з комплексною програмою науково-дослідних робіт СумДУ, безпосередньо з науковим напрямом досліджень кафедри журналістики та філології у межах теми «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи».

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Modern mass communication space: history, realities, perspectives: the Materials of the scientific-practical conference of students, graduate students and young scientists (Sumy, 26–27 May 2022) / compiled by I. Zhylenko, V. Sadyvnychy. – Sumy : Sumy State University, 2022. – 118 p.

The collection includes scientific materials of young teachers, graduate students of the Department of Journalism and Philology of the Sumy State University and also students with the chief subject «Journalism», «Advertising and Public Relations». The research is related to the complex program of scientific works of the Sumy State University, directly to the scientific sphere of the research of the Department of Journalism and Philology within the theme «Modern mass communication space: history, realities, perspectives».

Materials are printed in the original edition.

ІЗ ВДЯЧНІСТЮ ГЕРОЯМ:

**солдатам та офіцерам Збройних Сил України,
територіальної оборони та добровольчих формувань
за можливість в умовах війни
проводити навчальний процес та займатися наукою!**

**ВІРИМО В УКРАЇНУ!
БУДУЄМО ОСВІЧЕНУ УКРАЇНУ!**

МЕМИ ЯК СОЦІОКОМУНІКАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ В МЕДІАПРОСТОРІ

Анна Оропай,

студентка 1 курсу, група ЖТ-11, СумДУ

Юлія Коваль,

асистентка кафедри журналістики та філології СумДУ

Микола Назаров,

канд. політ. н.,

ст. викладач кафедри психології,

політології та соціокультурних технологій СумДУ

У роботі розглядаються особливості функціонування та роль мемів як соціокомунікативної технології в українському інформаційному просторі від початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. Визначено, що мемі українського медіаринку виконують функції висміювання, деморалізації ворога, а також підтримки національного духу народу України.

Ключові слова: мем, технологія, повномасштабне вторгнення, медіа, інформація.

MEMES AS SOCIO-COMMUNICATION TECHNOLOGY IN THE MEDIA SPACE

Anna Oropai,

1st year student, group ZHT-11, Sumy State University

Yuliia Koval,

assistant of the department of journalism and philology, Sumy State University

Mykola Nazarov,

Ph.D. in political science,

senior lecturer of the department of psychology,

political science and socio-cultural technologies, Sumy State University

The peculiarities of functioning and the role of memes as a socio-communicative technology in the Ukrainian information space since the beginning of the full-scale invasion of Ukraine are considered in the research. It is determined that the memes of the Ukrainian media market perform the functions of ridiculing, demoralizing the enemy, as well as supporting the national spirit of the people of Ukraine.

Key words: meme, technology, full-scale invasion, media, information.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій породжує поширення різноманітних форм та форматів подачі інформації в сучасному медіапросторі. У той же час суспільство задовольняє свої інформаційні потреби не тільки шляхом пасивного споживання медіапродукту, але й активною участю у комунікативному процесі, створюючи власний контент як реакцію на події, явища та процеси, зміни у функціонуванні суспільства як єдиного соціального організму. Мемі є яскравим прикладом цього твердження. Вони є короткою формою суспільного бачення дійсності.

Мемі стали впливовою технологією сфери соціальних комунікацій, за допомогою якої споживачі інформації мають можливість грати роль активного суб'єкта комунікаційних процесів: висловлювати власні ідеї, думки, точки зору щодо різноманітних суспільних змін. Важливим видається аналіз особливостей розвитку і функціонування мемів як соціокомунікативної технології у період кризових ситуацій. У цьому й полягає *актуальність* нашого дослідження.

Мета – визначити особливості функціонування та роль мемів як соціокомунікативної технології в українському інформаційному просторі від початку повномасштабного вторгнення російської армії в Україну.

Для досягнення мети необхідно виконати такі завдання:

1. Проаналізувати особливості функціонування мемів від початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну.

2. Визначити функції мемів як соціокомунікативної технології в медіапросторі.

Об'єкт дослідження: меми в українському медіапросторі.

Предмет дослідження: функції мемів як соціокомунікативної технології.

Новизна нашого дослідження полягає в тому, що вперше проаналізовано меми, створені з початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну.

Меми у контексті соціальних комунікацій та їх роль в інформаційних війнах зокрема стали об'єктом наукового інтересу таких дослідників, як Р. Марутян (праця «Меметична зброя як інструмент смислової війни РФ проти України») [1], Г. Почепцов (праця «Меметична війна, або В пошуках «арифметики» розуму») [2] тощо. У посібнику «Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки» зазначається: «Мем – “одиниця” культурної інформації; комплексна ідея, закарбована в легких для запам'ятовування і відтворення словесних формулах, зображеннях, відео, мелодіях, жестах, діях, ритуалах, іміджах відомих людей; утворюється шляхом стереотипізації та спрощення уявлень про складні поняття і явища; свідомо чи несвідомо передається від людини до людини і впливає на її світогляд та поведінку; на відміну від концептів, стосується окремих культурних явищ; набуває великої популярності у вживанні протягом певного періоду» [3, с. 182].

Науковець Г. Почепцов зазначає: «Меми – елементарні ментальні структури, за допомогою яких можна створювати або руйнувати ідеї» [2]. Розглядаючи названу технологію в контексті цього визначення, ми бачимо можливі шляхи її використання в інформаційній війні, а саме створення або руйнування бачень. Про це явище говорить і дослідниця Р. Марутян: «...меми стають зброєю в смисловій війні, за допомогою якої можна маніпулювати свідомістю та впливати на поведінку громадян країни, проти якої здійснюється агресія» [1]. Як зазначають науковці С. Бронікова та М. Оганісян, мем «виявляє й формує глибинні образи мислення, впливає на вибір людини... робить зрозумілим і легітимізує логіку рішень індивіда у межах певного історичного контексту» [4].

Меми в українському медіапросторі використовуються як зброя на інформаційному полі битви, задля протидії агресії з боку російської федерації. «Мем опосередковує й формує інформаційний простір, а реальний простір впливає на становлення та застосування мему. При цьому дія мему залежить від характеру його застосування учасниками, їхньої позиції та цілей» [4]. Розглянемо кілька прикладів найбільш популярних мемів від початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну та проаналізуємо їх функції.

Левову частку меметичної картини сучасного українського медіапростору складають меми, що виникли на основі популярних фраз. Наприклад, меми «Доброго вечора, ми з України» (рисунок 1) відсилаються до однойменної пісенної композиції виконавців PROBASS Δ HARDI. Вони стали особливо популярними в перші місяці повномасштабного вторгнення. Виникли в результаті поширення різноманітних відеороликів, що зображають відважність українців у боротьбі з окупантами: як цивільні незброєні люди зупиняють танки, переносять міни з цигаркою в зубах, підходять до окупантів та пропонують їм покласти соняшникове насіння до кишень, щоб «хоча б якась користь з них була». Такі меми створені з метою деморалізації ворога через демонстрацію твердої налаштованості українців на боротьбу з військами країни-агресора. Також функцією цих мемів є підкреслення відважності й хоробрості, єдності української нації, що підвищує моральний дух українського суспільства.

Ще одна фраза, що виникла на початку вторгнення, стала меметичною: «Русский военный корабль, иди...», – слова українського прикордонника на острові Зміїний, сказані у відповідь на пропозицію росіян скласти зброю (рисунок 2). Мем-фраза був популяризований через соціальні мережі, телебачення. Активно використовувався у зовнішній рекламі товарів і послуг, у друкованій продукції тощо. Наприклад, Укрпошта випустила марку із зображенням, що ілюструє меметичний вислів. Мем виконує функцію підтримки національного духу, ілюструє незламність та протин народу України.

Рисунок 1

Рисунок 2

Наступний мем виник як результат популяризації слова «паляниця» (із відео, що завдяки соціальним мережам стало вірусним) як ідентифікатора не тільки національності, але й ворога (рисунок 3). До повномасштабного вторгнення це слово не мало додаткового емоційного забарвлення, але з початком активної фази бойових дій на всій території України воно отримало новий поштовх до популярності. Мем був поширений у форматі фото та відеозображень у соціальних мережах. Він виконує функцію висміювання ворога. Також мем є маніфестом ідентичності української нації.

Рисунок 3

Окремо варто виділити мему, що виникли в результаті казусів із відомими особистостями – у першу чергу, це стосується промов або особливостей поведінки політичних, культурних чи громадських діячів. Мем з Оксаною Марченко створений після її звернення до президента Туреччини (рисунок 4). Меседж цієї персони був направлений на прохання допомоги її чоловікові, проросійському політику Віктору Медведчуку. Використання турецької мови та заклик врятувати політика стали причиною глузування над телеведучою. Крім фото та відео-мемів створена і пісня-мем. Таким чином, у цьому випадку мем виконує функцію висміювання та налаштовує народ проти ворогів української держави.

Оксана Марченко
звернулась до президентів:

Рисунок 4

Наступний мем-фраза також виконує функцію висміювання: «А я вам сейчас покажу, откуда на Беларусь готовилось нападение...». Це цитата з розмови президента Білорусі Олександра Лукашенка на переговорах із путіним від 11 березня 2022 року. У соціальних мережах мем поширився у форматі аудіо та відео. Метою є висміювання політика та його нелогічних заяв. Це піднімає настрій аудиторії, сприяє деморалізації ворога, виведенню зі стану рівноваги прихильників росії та проросійської Білорусі.

Ще один мем-фраза походить від слів російського президента путіна, адресованих Президенту України Володимирі Зеленському. «Нравится не нравится – терпи моя красавица» (рисунок 5). Цитата після початку повномасштабного вторгнення отримала інше значення. Її почали використовувати в українському інформаційному просторі як реакцію аудиторії на локальні перемоги ЗСУ (Збройних Сил України), санкцій проти росії та інформаційної політики країни-агресора, зокрема щодо обмежень прав і свобод людини в отриманні інформації, заборону використання деяких соціальних мережах тощо. Цей мем наразі використовується аудиторією задля деморалізації противника, а також підтримки національного духу українського народу.

Рисунок 5

Наступний мем виник як результат промови державного діяча Чечні рамзана кадирова, в якій він заявив, що знайде Степану Бандеру, котрий був убитий у 1959 році (рисунок 6). Комічність та нелогічність ситуації призвели до виникнення безлічі мемастичних зображень та відео, що ілюструють пошуки чеченського політика. Мем виконує функцію висміювання, адже серйозність кадирова у його рішенні знайти давно вбитого українського діяча тільки підтверджує нераціональність мислення. Цей мем виник після оприлюднення фотографій російських військовополонених (рисунок 7). Мем виконує функцію висміювання ворога, адже спростовує твердження того, що російська армія є другою у світі, потужною і непереможною, перетворюючи її представників на предмет для суспільного гумору. Мем отримує власну назву «Чмоня» і використовується також для деморалізації ворога.

Рисунок 6

Рисунок 7

Наступний мем виконує схожу функцію (рисунок 8). Після заяви СБУ щодо затримання Віктора Медведчука вся мережа була заповнена його фотографіями з офіційної сторінки Президента України Володимира Зеленського, а вже через невеликий проміжок часу фото стали мемастичними. На їх основі виникло чимало мемів-копій. Усі вони виконують функцію висміювання проросійського політика.

Рисунок 8

Цей мем виник як відповідь на діяльність російської пропаганди, зокрема щодо поширення фейків про розробку біологічної зброї на українській території (рисунок 9). Неправдива інформація дала українцям підґрунтя для жартів. Схожого типу зображення мали на меті висміяти дії російських пропагандистів. Такий тип інформаційної боротьби передбачає перетворення так би мовити «шокових» повідомлень на масові жарти серед населення, що й нівелює вплив подібних фейків.

Рисунок 9

Окремо варто акцентувати увагу на мемах, що використовуються з метою ідеалізації персони. Наприклад, меми про Олексія Арестовича виникли як масова реакція аудиторії на модель поведінки конкретної персони (рисунок 10). Вербальний імідж радника Офісу Президента став предметом активного обговорення в інформаційному просторі. Мем через символи передає, яку роль для українців відіграє ця особистість. Мем використовується як інструмент ідеалізації політика.

Наступний мем ілюструє відважність голови Миколаївської ОДА Віталія Кіма (рисунок 11). Більш кумедним та мемастичним його робить порівняння з президентом Франції Макроном,

що демонструє своє глибоке занепокоєння. Таким чином, мем одночасно показує врівноваженість українського політика в критичній ситуації та викриває показовість підтримки й неспроможність вдало реагувати лідерів інших країн. Основною його функцією є ідеалізація українського політика, Віталія Кіма.

Рисунок 10

Very concerned French president in his palace, who does not want to close the sky over Ukraine and give aircrafts VS Vitaliy Kim, the head of the Mykolayiv Regional State Administration, his city is surrounded by russians invaders and fired at with missiles

Рисунок 11

Можемо зробити висновок, що меми як соціокомунікативна технологія в українському інформаційному просторі періоду повномасштабного вторгнення виконує три головні функції: висміювання, деморалізація ворога, підтримка національного духу народу України. Крім того, серед інших варто виділити функцію ідеалізації особистості. Мемастична картина українського медіапростору є різноформатним, різноплановим та багатограним відгуком громадськості на актуальні події, процеси та явища, вона є способом спілкування аудиторії між собою як суб'єкта комунікативного процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Марутян Р. Меметична зброя як інструмент смислової війни РФ проти України. URL: <https://matrix-info.com/memetychna-zbroya-yak-instrument-smyslovoyi-vijny-rf-proty-ukrayiny/> (дата звернення: 01.05.2022)
2. Почепцов Г. Меметична війна, або В пошуках “арифметики” розуму. URL: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/20271/2017-12-24-memetycheskaya-voyna-uly-v-royskakh-aryfmetyky-razuma/> (дата звернення: 01.05.2022)
3. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки. *Навчальний посібник*. Київ. 2018. С. 182. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22259/Kharytonenko_HVIZh_2018_S.%20143-228.pdf;jsessionid=086666E12121264C397FB93A3FDBAE8B?sequence=1 (дата звернення: 02.05.2022)
4. Бронікова С., Оганісян М. Мем як феномен публічного управління. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21028/Bronikova_Mem_yak_fenomen_publich_noho_upravlinnia.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 02.05.2022)